

Elżbieta Halina Nejman

Szlachta Sieradzka XIX wieku Herbarz

Rysunki herbów Tadeusz Gail

Wykaz symboli i skrótów

* - urodzony, lub data chrztu	k. – karta
† - zmarł	ks. - ksiądz
& - małżeństwo	leg. – legitymowany ze szlachestwa,
(1), (2) – dziecko z pierwszej, drugiej żony,	M – Mały,
a – ante, przed,	N – nieznanego imienia, nazwiska
bpt. – bezpotomny	pos.- posesor, dzierżawca
c. – córka,	p. - powiat,
ch. - chrzest	par. - parafia
cm. – cmentarz,	s. - syn
d. – dobra, majątek,	rbs – ruble srebrne,
dz. - dziedzic, właściciel,	USC – akta urzędów stanu cywilnego, akta metrykalne parafi,
f-k – folwark	W – Wielki
h. – herb	w. - województwo
gm. - gmina	wz. – wzmianka
JKM – Jego Królewska Mość	zam. - zamieszkały

Skróty zastosowane w przypisach

GS – księgi grodzkie sieradzkie w AGAD,
lasy – red. A. Połujański, *Opisanie lasów Królestwa polskiego i guberni zachodnich cesarstwa rosyjskiego*, Warszawa 1854,
ŁG – księgi grodzkie łęczyckie w AGAD,
Min. – M. Minakowski, *Wielka Genealogia Minakowskiego*,
NSSZ – red. A. Ruszkowski, kwartalnik Na Sieradzkich Szlakach, PTTK Sieradz 1986-2013,
O – księgi ostrzeszowskie,
PGkal – Graeve. S, J. L. Verdmon, *Przewodnik po guberni kaliskiej*, Warszawa 1912,
PSB – Polski Słownik Biograficzny,
Sęcz. - Sęczys E., *Szlachta Wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836-61*, DiG 2000,
SZ – księgi ziemskie sieradzkie w AGAD,
TD – Teki Dworzaczka, *Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV-XX wieku*, Kórnik-Poznań 1997.
WI – Wieś Ilustrowana
Ziemiańskie – *Ziemiańskie polscy XX wieku*, DiG 2002
ZS – *Ziemia Sieradzka*, tygodnik, red. A. Brzeziński

Źródła rękopiśmienne

1. Archiwum Państwowe w **Kaliszu** akta notariuszy;

Bajer Franciszek - 1820-45, Basinski Mikołaj - 1832-52, Białobrzeski Józef - 1822-73.
Bogusławski Andrzej - 1808-18, Głowczewski Ignacy - 1820-35, Godlewski Józef 1808-22,
Kobyłecki Stanisław 1820-32, Leszczyński Jan 1819-20, Nowosielski 1819-54

2. Archiwum Państwowe w **Łodzi** Oddział w Sieradzu, akta notariuszy;

Szadek; Dydyński Józef 1809-17, Kobyłecki Wincenty 1818-47, Łukaszewicz Adam 1846-51,
Miłkowski Franciszek 1852-4, Sikorski Józef 1854-76, Stokowski Adam Celestyn 1847-53,
Styczyński Paweł 1869-1875, Szczawiński Kajetan 1828-47, Zborowski Józef 1857-68

Warta; Dąbski Paweł 1822-27, Janczewski Wawrzyniec 1833-42, Markowski Wojciech 1828-
32, Trzaskowski Karol 1843-52, Stokowski Józef 1864-76, Strachowski Jan 1808-21,
Szelażek Andrzej 1853-63.

Wieluń; Lisiecki Franciszek 1813-30, Kowalski Antoni 1831-70, Porczyński Władysław 1872-
1914,

Sieradz; Chmieliński Józefat 1844-53, Pstrokoński Ant. 1808-1843, Sulkowski Jan 1854-76,
Zduńska Wola; Feil Herman, Rokossowski Kazimierz 1919-29,

3. Archiwum Państwowe w **Piotrkowie** akta notariuszy;

Piotrków; Kowalski Faustyn 1848-76, Markowski Stanisław 1838-53, Mierzejewski Paweł 1859-
65, Ordega Michał 1825-37, Standke Wilhelm 1823-26, Stokowski Celestyn 1854-59, Dębski
Paweł 1827-48. Radomsko; Basiński Mikołaj 1821-31, Dobrzelewski Leopold 1856-76,
Janiszewski Feliks 1851-76, Kobyłecki Stanisław 1808-34,

4. Archiwum **Główne** Akt Dawnych

Księgi sieradzkie Grodzkie; 162, 164-9, 172-3, 175-82, 185-88,

Księgi Sieradzkie- Inskrypcje (Libri Inscriptionis); 215-18, 224-5, 227-9, 230, 235,

Księgi Sieradzkie Ziemskie (Acta Terrestris); 81-85, 91, 96, 98, 99a-102b,

Księgi Łęczyckie Grodzkie; 387,

Księgi Wieluńskie Grodzkie; 58,

Źródła elektroniczne;

1. Dworzaczek W., *Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV-
XX wieku*, Kórnik-Poznań 1997.

2. Boniecki A. *Herbarz polski t. I-XVI*, W-wa 1899-1912,

3. Chlebowski B., W. Walewski W., F Sulimirski F., (red), *Słownik geograficzny Królestwa
Polskiego i innych krajów słowiańskich*, W-wa 1889,

4. Graeve S., J.L. Verdmon, *Przewodnik po guberni kaliskiej*, Warszawa 1912,

5. *Księga adresowa Polski (wraz z w .m. Gdańskiem) dla handlu, przemysłu rzemiosł i rolnictwa
1826/1927*, W-wa 1926/1927,

6. Geneteka.genealodzy.pl,

7. Niesiecki K., *Herbarz Polski*, wyd. Bobrowicz J.N, Lipsk 1839-1845,

8. Minakowski M.J, *Wielka Genealogia Minakowskiego*, Kraków 2011,

Literatura:

1. Czaykowski F., *Regestr Diecezjów*, oprac.S.Górzyński, DiG 2006,

2. Gąsiorowski A. (red.), *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI- XVIII w. Spisy*,

Kórnik 1993,

3.Kobierecki M., *Walewscy herbu Kolumna w XVII-XVIII wieku*, Ibidem Łódź 2008,

4.Kobierzycki J., *Przyczynki do dziejów ziemi sieradzkiej*, cz. 2, W-wa 1915,

5.Leopold A., *Leopold Stanisław*, (w:) *Ziemiańscy polscy XX wieku*, cz.4, W-wa 1998,

6.Lustracja województwa sieradzkiego 1789 r. AGAD, ASK, XLVI, 110-112

7.Parczewski A, *Monografia Szadku*, W-wa 1870,

8.Sęczys E. (oprac.) *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836-1861*, W-wa DiG 2000,

9.Stoynowski A., *Użytkownicy królewskich województw sieradzkiego i łęczyckiego oraz ziemi wieluńskiej (XVI-XVIII w.)*, „Rocznik Łódzki” 1975, t.23,

10.Szczygielski W., *Koncentracja szlacheckiej własności ziemskiej w Szadkowskim w latach 1629-1789*, „Rocznik Łódzki” 1978, t.26,

11.Szymczak A., *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998,

12.Zajączkowski S.M., *Wielowioskowa własność szlachecka w województwie sieradzkim (XV i pierwsza połowa XVI w.)* „Rocznik Łódzki ” 1964, t. 12, 1973, t. 18, s.42

13.Zaoszczyc D., *Wykaz właścicieli ziemskich dawnego województwa łódzkiego*, W-wa 1991

14.Sokołowski A., *Dzieje Porozbiorowe narodu Polskiego*, W-wa 1904

Wstęp

Praca ta powstała przy okazji własnych, rodzinnych, poszukiwań genealogicznych. Tylko możliwe i utytułowane rody doczekały się naukowych opracowań, nic w tym dziwnego, zostawiły po sobie wiele różnych dokumentów, a ich przedstawiciele odegrali ważną rolę w dziejach regionu i państwa. Rodziny mniej zamożne prawdopodobnie nigdy nie będą przedmiotem zainteresowań historyków. Żyją jednak współcześnie ich potomkowie i oni właśnie próbują mozolnie odtworzyć historię swoich rodzin.

Wojny znacznie uszczupliły rodzinne archiwa, przerwaniu uległa też więź międzypokoleniowa. Podczas poszukiwań spotkałam wielu ludzi, którzy z wielką determinacją szukają jakichkolwiek informacji o swoich przodkach. Im właśnie chcę pomóc. Podczas kilku lat przewertowałam wiele tysięcy akt notarialnych, parafialnych i skonfrontowałam z innymi źródłami; herbarzami, notatkami profesora Dworzaczka, opracowaniem Elżbiety Sęczys, dr Minakowskiego jak też wspomnieniami rodzin w wydawnictwie Ziemiańskie XX wieku.

Opracowaniem objętych jest około 700 rodzin z terenów województwa sieradzkiego w granicach z 1793 r. ze szczególnym uwzględnieniem powiatów sieradzkiego, szadkowskiego, wieluńskiego i ostrzeszowskiego. Są to wszystkie rody, które przewinęły się w aktach notarialnych w latach 1808-76.

Są wśród nich rody zamożniejsze posiadające znaczne dobra, jak i te których majątki już się zmniejszyły, uległy rozdrobnieniu w wyniku działań rodzinnych, zostały zadłużone i wystawione na licytację, uległy konfiskacie, rozparcelowane, czy w jakiś inny sposób utracone.

Czy jest sens ograniczać się do jakichś określonych granic czasowych?, chyba tak, jak doświadczenie wykazuje w ciągu 100-150 lat występowanie nazwisk na danym terenie zmienia się radykalnie, Alicja Szymczakowa w swojej książce *Szlachta sieradzka w XV wieku*¹ omawia 83 rodziny z terenu sieradzkiego, z tego do 19 wieku przetrwało tylko około 35, czyli 40 %, pozostałe wymarły, przeniosły się na inny teren lub zupełnie straciły na znaczeniu. Dlatego też herbarze trzeba ciągle aktualizować.

Oprócz rodzin szlacheckich znalazło się miejsce dla rodzin *szlachetnych*: pracą, zdolnościami, umiejętnościami, wszystkim tym co wyniosło je na wyższy poziom intelektualny i materialny, bez tej podbudowy jaką daje *dobre urodzenie* i pewna zamożność w chwili startu.

Nie zawsze zachowane są zakładane granice czasowe 19 wieku², wręcz przeciwnie, interesujące są dzieje rodziny aż do czasów współczesnych, to jak potomkowie rodzin szlacheckich odnaleźli swoje miejsce we współczesności.

Podobnie z cofaniem historii danej rodziny do czasów dawniejszych w przypadkach gdzie jest to uzasadnione występowaniem w jej szeregach wybitnych osobowości, dużym wpływem na losy regionu, sposobami budowania zamożności samej rodziny i zrozumieniem wpływu czasów przeszłych na teraźniejsze. Nie sposób pominąć takich osób jak Balcer Pstrokoński, skoro odnalazł się jego testament, ani sierżant Żubrowej która sama opowiedziała o swoich losach w kolejnych dokumentach.

Nie zawsze podaję genealogię całej rodziny, ograniczam ją do tych gałęzi, które działały na określonym terenie, a pozostałe wiadomości są łatwe do odnalezienia w ogólnie dostępnych opracowaniach. Ważne są jednak najmniejsze wzmianki o tych rodach, których nie można

¹ Alicja Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku, Magnifici et generosi*, Łódź 1998

² Używam arabskich cyfr dla zapisu wieków, dla współczesnych czytelników samo pojęcie wieku jest dość trudne do zrozumienia i nie uważam za konieczne dodatkowo go komplikować przez używanie cyfr rzymskich.

znaleźć w żadnych ze źródeł, i nawet najbliższa informacja może być punktem wyjścia do dalszych poszukiwań.

Objętość pracy ogranicza zakres informacji o poszczególnych członkach rodziny, nie zawsze podaję dokładne daty urodzin i zgonów³, funkcje publiczne ograniczam do tej najwyższej, bez podawania całego przebiegu kariery, nie zawsze podaję wszystkie dzierżawione kolejno majątki, czy nabywane i sprzedawane dobra. Również posiadane odznaczenia, chociaż są określeniem statusu i znaczenia konkretnej osoby, lub tylko zasobności jej portfela, często są pomijane, łatwo to uzupełnić z ogólnie dostępnych źródeł. W wielu przypadkach podaję opracowania wydane drukiem które uzupełnią i rozszerzą wiadomości o rodzinach, są to monografie, pamiętniki, artykuły prasowe, jest też wiele stron internetowych poświęconych różnym rodom.

W rozdziale zatytułowanym *Majątki* znajdziemy wszystko to co udało się odnaleźć na temat poszczególnych dóbr. Właściciele wsi i większych majątków zmieniali się często, były przedmiotem podziału, sprzedaży, przechodzenia z rodziny do rodziny w formie posagów i nie zawsze można je przyporządkować konkretnej rodzinie, stąd osobne wyodrębnienie. Pomocne w usytuowaniu jak i rozległości dóbr mogą być mapy ogólne, jak i samych siedlisk-dworów.

Niektóre rodziny opracowane są szerzej, to te które zostawiły po sobie więcej dokumentów, trudności sprawiają te których członkowie zmieniali często miejsce zamieszkania, *chodzili po dzierżawach* i nie zawsze udaje się prześledzić ich drogę, bo wiadomości znajdujemy w różnych często oddalonych parafiach.

Trzeba też wyjaśnić pojęcie *szlachta*, wykształceni nawet ludzie pytają, - *kim była ta szlachta?* Otóż ta warstwa społeczna wykształciła się ze stanu rycerskiego, wojowników, którzy w nagrodę za zasługi wojenne otrzymywali w użytkowanie, potem na własność, ziemię. Wiązał się z tym jeden podstawowy obowiązek, stawiania się na zbrojne w każdej *potrzebie wojennej*.

W późniejszych czasach szlachta wywalczyła sobie i inne przywileje, miała jednak i ograniczenia, w tym zakaz zajmowania się handlem, czy przemysłem. Cechowała się odrębnym od innych warstw społecznych strojem, językiem, sposobem życia, miała prawo do noszenia broni, używania herbu, pełnienia urzędów, prawo wyborcze. Z zasady cała szlachta była między sobą równa wobec przywilejów, praw i obowiązków, w praktyce dzieliły ją jednak różnice majątkowe.

Początkiem końca tej warstwy społecznej był ostatni rozbiór Polski kiedy to większość przywilejów zostało zabranych przez zaborców, i kolejno: wojny napoleońskie, powstania i zmiana ustroju z feudalnego do kapitalistycznego. Zmiany polityczne, gospodarcze i społeczne doprowadziły do pauperyzacji szlachty, która nie zawsze umiała odnaleźć się w nowej rzeczywistości, dystansowana przez szybko przystosowujące się do nowych warunków klasy niższe. Pewna część szlachty zachowała swoje majątki ziemskie przekształcając się w nową grupę społeczną – ziemiaństwo, której kres przyniósł rok 1945 i ustawy reformy rolnej.

Praca uzupełniona jest o: słowniczek staropolski, inwentarze sporządzane po śmierci poszczególnych osób, opisy i inwentarze majątków oraz testamenty.

---

³ Daty w różnych opracowaniach i źródłach różnią się czasem zasadniczo i to nie tylko przez używanie kalendarza juliańskiego bądź gregoriańskiego, inne są podawane na nagrobkach, a inne w aktach parafialnych gdzie można znaleźć określenie daty jako *onegdaj* (w znaczeniu przedwczoraj), bądź podaje się tylko datę chrztu. W przypadku różnic przyjmuję datę podaną przez dr Minakowskiego.

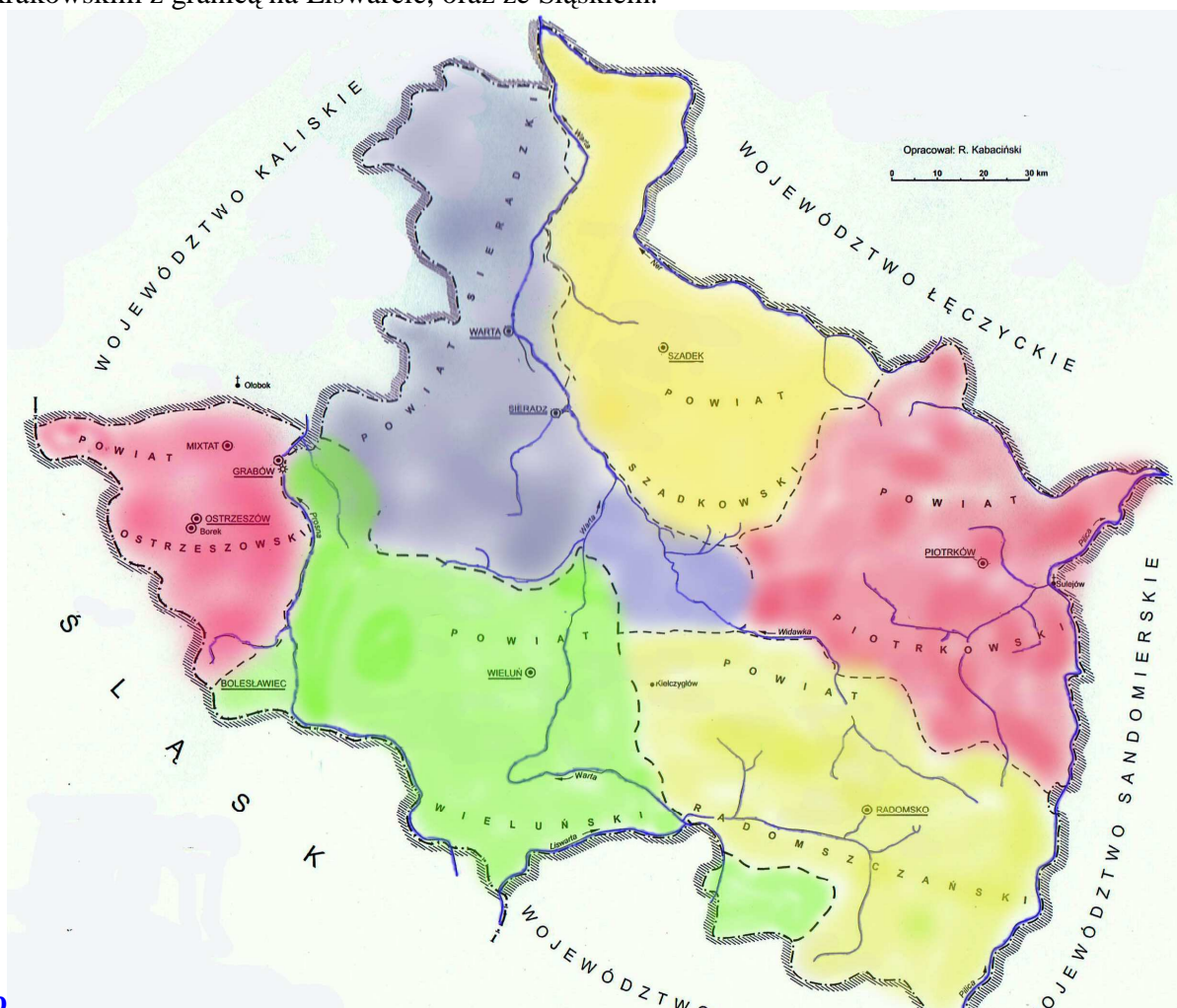

Ziemia i Województwo Sieradzkie

herb województwa sieradzkiego

Województwo sieradzkie w 1795 roku, przed III rozbiorem Polski, dzieliło się na 6 powiatów: sieradzki, szadkowski, ostrzeszowski, wieluński, piotrkowski i radomszczański. Graniczyło z województwami: kaliskim, łęczyckim z granicą na Nerze, sandomierskim z granicą na Pilicy, krakowskim z granicą na Liswarcie, oraz ze Śląskiem.

p Mapa województwa sieradzkiego w granicach z końca XVIII w., wg Lustracja Województw Wielkopolskich i Kujawskich

Z województwa wybierano 2 senatorów większych, którymi byli: wojewoda sieradzki i kasztelan sieradzki, oraz 4 senatorów mniejszych, kasztelanów: konarskiego, rozpierskiego, spicymierskiego i wieluńskiego.

Sejmiki wojewódzkie odbywały się w Szadku, wybierano tu 4 posłów i Wieluniu gdzie wybierano 2 posłów.

Rządy sprawowali urzędnicy ziemscy i sądowi, przy czym ziemia wieluńska miała własnych urzędników. Podwojewódzkiego wieluńskiego mianował wojewoda sieradzki, który też dowodził pospolitym ruszeniem tej ziemi.

Urzędy ziemskie według ustalonego starszeństwa były następujące: wojewoda, kasztelan, podkomorzy, starosta grodowy, chorąży, sędzia ziemski, stolnik, podczaszy, podsędek, podstoli, cześnik, łowczy, wojski większy, pisarz ziemski, miecznik, wojski mniejszy, skarbnik.

Urzędami dygnitarskimi (senatorskimi) były funkcje wojewody, kasztelana, podkomorzego i sędziego ziemskiego. Pozostałe urzędy były w większości godnościami honorowymi.

W czasie oficjalnych uroczystości obowiązywało noszenie munduru obywatelskiego, który stanowił kontusz karmazynowy z wyłogami granatowymi i biały żupan.

Na terenie województwa były starostwa grodowe w Sieradzu, Piotrkowie Trybunalskim, Wieluniu i w Ostrzeszowie, oraz starostwa niegrodowe: bolesławskie, grabowskie, warckie, klonowskie, sokolnickie, szadkowskie, tuszyńskie, szczercowskie, kieczygłowskie, mokrskie,

POWIAT SIERADZKI

Na terenie powiatu było 45 parafii należących do 4 dekanatów: tureckiego, konińskiego, sieradzkiego i szczercowskiego. Były tu niewielkie dobra kościelne i rozległe majątki królewskie.

Dobra Królewskie⁴

1. *starostwo sieradzkie*, intrata całkowita 15.078 zł

składały się na nie: miasto Sieradz, wsie: Bałdrzychów, Monice, Jezioro z wójtostwem, Kłocko, Dzigorzew, Sucha, Mnichów, Woźniki, Męka, Ruda,

2. *starostwo klonowskie*, intrata 10.716 zł

Wsie: Klonowa, Lipicze, Leliwa, Góra, Grabie, Zabłocie, Godynice, Czartoria, Sokolenie, Wólka, Brąszewice, Błota, Czajków, Kuźnica Zagrzebska, Kuźnica Błońska

3. *starostwo warckie*, intrata 6996 zł

miasto Warta, wieś Glinno

4. *starostwo szczercowskie*, intrata 5684 zł

m. Szczerców, wójtostwo w Szczercowie, wsie: Chrząstawa, Rudziska, Dubie.

wójtostwo sieradzkie, wieś Wiechucice, intrata 2 595 zł, posesor Bonawentura Stokowski,
wsie królewskie:

Wągłczew, intrata 1337 zł,

Tyczyn, intrata 1106 zł,

Grójec i Łagiewniki, intrata 513 zł, wsie w posesji Ignacego Bleszyńskiego,

Dubie, intrata 899 zł, w posesji Jakuba Walewskiego podwojewódzkiego piotrkowskiego,

Bogumiłów, intrata 550 zł, posesji Tomasza Psarskiego

Sokolów, intrata 776,

Dzigorzew i Sucha, intrata 208 zł, w posesji Tomasza Psarskiego

Baszków i Jakubice intrata 2543 zł

---

⁴ Lustracja Dóbr królewskich Województw wielkopolskich i Kujawskich, Toruń 2007

F-k **Grójec W.**, wsie Grójec Wielki, Łagiewniki, intrata 3 878 groszy 16.

Dobra Kościelne

Do dóbr kościelnych należały: Kokoszki w parafii Błaszki, Boleszczyń, Smulsko i Stopek w parafii Boleszczyń, Oraczew w parafii Charlupia W., Goszczanów, Kawęczyn w parafii Kalinowa, Grabków w parafii Malanów, Chmielowiec w parafii Puszcza, Szadów i Turowice w parafii Turek, Wojków, część Wróblewa i Próchna.

Dobra Prywatne

Wielkość dóbr prywatnych przy braku jakiegokolwiek statystyki można określić jedynie orientacyjnie na podstawie rejestrów Czaykowskiego z 1789 r. Z analizy tych danych wynika, że majątków jednowioskowych było około 90, dwu wiosek 27, trzech wsi 13, ponadto właściciele cząstkowych około 13. Posiadłości liczące 4 wsie mieli Psarski – Strumiany, kasztelan Rychłowski dobra w parafii Chabielice, Czyżewski dobra słodkowskie w parafii Turek, Biernacki dobra małkowskie, Zbijewski dobra tubądzińskie.

Większe fortuny posiadali: Mączyński - dobra skęczniewskie, majątek Gateckiego w parafii Dobra, oraz dobra kowalskie razem 9 wsi szacowano na 0,7 mln zł. Walewski miał dobra charłupskie i jankowskie łącznie 10 wsi, szacowane na 666 tys. zł. Lipski posiadał dobra błazkowskie i strachockie wycenione łącznie na 2,8 mln zł. Błeszyński był właścicielem dóbr złoczewskich 525 hub, grójeckie 109 hub, nowowiejskie 167 hub i brzeźnińskie 373 hub, jego majątek szacowano na 1,5 mln. zł. Ogółem w powiecie było około 150 właścicieli dóbr prywatnych. Dane te potwierdzają informacje z 1854 r. o właścicielach lasów, gdzie wymieniono 163 majątki. (*lasy*) W 1946 r. reformą rolną objęto 74 majątki o ogólnej powierzchni 19.408 ha.

Ekonomie Rządowe

Folwark Grójec, wsie: Grójec Wielki, Łagiewniki, wiatrak, propinacja, intrata 3.878 zł. (*Dz. U w. kaliskiego nr 12 1827/20/3*)

POWIAT SZADKOWSKI

Powiat szadkowski u schyłku XVIII w. był bardzo rozległy. Jego granice wyznaczały rzeki Warta, Widawka i Ner. Zaczynał się u ujścia Neru pod Uniejowem, a kończył na linii Widawa-Zelów. Na jego terenie było 39 parafii, niewielkie dobra królewskie i rozległe włości kościelne. W skład powiatu szadkowskiego wchodziły parafie z dekanatu uniejowskiego: Brodnia, Chwałborzyce, Drużbin, Glinno, Grodzisko, Niemysłów, Niewiesz, Pęczniew, Siedlątków, Świnice, Uniejów, Wartkowice, Wilamów, Wielenin, z dekanatu szadkowskiego: Borszewice, Buczek, Grabno, Korczew, Łask, Marzenin, Restarzew, Sędziejowice, Szadek, Strońsko, Wygiezłów, Zduńska Wola oraz z dekanatu lutomińskiego: Bałdrzychów, Dobroń, Górka, Kwiatkowice, Lutomińsk, Małyń, Męka, Mikołajewice, Pabianice, Rossoszyca, Wierzchy i Zadzim.

W 1789 r. na terenie powiatu szadkowskiego działała komisja pod przewodnictwem Stefana Walewskiego, której celem było zebranie danych o przychodach w poszczególnych majątkach – informacje te były niezbędne dla obliczenia wysokości podatków. Podstawą wyliczenia był średni dochód z trzech lat, podany przez właściciela, dzierżawcę, ekonoma lub pisarza. Protokół ten zachował się, dzięki czemu mamy szczegółowe dane o właścicielach i wielkości ich dóbr. (*GS nr 182, k 768-809*)

Dobra królewskie

starostwo szadkowskie

miasto Szadek, wsie: część wsi Kobyla, Wielka Wieś, Kromolin, intrata 3962 zł, w posesji Ewy Waniewskiej

wójtostwo w Wilamowie, intrata 49 zł w posesji Kazimierz Kwiatkowskiego, przedtem w dożywociu N Spinka,

wsie:

Wilamów intrata 1716 zł, pomniejszona o dziesięcinę dla kościoła w Szadku, w posesji Barbary z Duninów Sanguszkowej,

Prusinowice intrata 2026 zł pomniejszona o łanowe z wybraniectwa 50 zł i dziesięcinę dla kościoła w Szadku 60 zł,

Lubola intrata 1517 zł w tym dziesięcina do kościoła w Zadzimiu 30 zł, łanowe z wybraniectwa 50 zł, wieś w dożywociu Wojciecha Mączyńskiego.

Polków, Czechy, intrata 769 zł w posesji Stanisława Kossowskiego starosty sieradzkiego,

Brodnia i Brzeg, intrata 5188 zł, wieś w dożywociu Ignacego Błęszyńskiego.

Łącznie dochody z dóbr królewskich szacowano na 15.871 zł.

Dobra kościelne

Majątki należące do kościoła były dosyć rozległe, obejmowały duże, zwarte obszary, składały się na nie: dobra kanoników krakowskich zwane dla swej wielkości *księstwem pabianickim*, dawały ponad 29 tys. zł dochodu rocznego, drugimi co do wielkości był majątek archidiaconi uniejowskiej z dochodem 22 tys. zł, dorównywały mu dochody uzyskiwane z majątków należących do wszystkich 39 parafii 22,5 tys. zł., biskupstwo gnieźnieńskie z dóbr sędziejowickich (Sędziejowice, Żaglina, Luciejów), borszewickich (Borszewice Duchowne, Kopyść), niemysłowskich wykazywało przychody 3.360 zł.

Dobra prywatne

Największymi majątkami na terenie powiatu były dobra łaskie należące do Teodora Załuskiego przynosiły 20.308 zł dochodu, księżna Sanguszkowa z dóbr lutomiarskich osiągała 19.189 zł. trzy razy mniejszy dochód 6,5 tys. zł otrzymywała Katarzyna z Potockich Kossakowska i kolejno: Ignacy Cielecki z dóbr wojsławskich 4,6 tys. zł, Józef Kossowski z dóbr pęczniewskich 4,5 tys. zł, Adam Rakowski z dóbr buczkowskich 4 tys., Ksawery Zakrzewski z dóbr Niewiesz 3,7 tys., Ludwik Walewski z dóbr pstrokońskich 3,2 tys. zł, Wołłowicz z dóbr Brodnia 3 tys., sukcesorzy Feliksa Złotnickiego z dóbr zduńskowolskich - 2.927 zł, Wituski Stanisław z dóbr małyńskich 2.871 zł, Bogumił Załuski z dóbr nerskich 2.758 zł, Stawiski Stanisław - 2.564 zł, Przybylski Jan, dobra krześlowskie - 2.527 zł, Julian Chabielski dobra łopateckie 2.262 zł, Jan Jabłkowski dobra družbińskie 2.216 zł, Cielecki starosta zgierski z dóbr krobanowskich 2.196 zł.

Majątków z dochodami 1,9-1 tys. zł było 25, od 0,9-0,5 tys. zł – 30, od 500-100 zł – 64, poniżej 100 zł – 24 i majątków bez dochodu (przeważnie lasy) – 7. Można szacować, że na terenie powiatu było około 160 majątków prywatnych, obejmowały przeważnie całe wsie, a tylko wsie Magnusy, Młodawin, Zbylczyce, Kozuby i Górki były w posiadaniu właścicieli cząstkowych.

Cytowane opracowanie zawiera dodatkowo *Protokół ludności znajdującej się w powiecie szadzkowskim województwa sieradzkiego spisany dnia 28 września roku 1789*, gdzie podano zestawienie mieszkańców w podziale na grupy: liczba kobiet i mężczyzn, liczba rzemieślników oraz liczba mieszkańców narodowości żydowskiej. W 1789 r. największym miastem w powiecie był Łask, który liczył 1088 mieszkańców, dalej kolejno Lutomiarsk - 748, Szadek - 614, Pabianice - 542 i Uniejów - 489. Zduńska Wola, która wówczas nie była jeszcze miastem, miała tylko 208 mieszkańców. Powiat zamieszkiwało 34,1 tys. osób (17,5 tys. mężczyzn i 16,6 tys. kobiet). Prawdopodobnie zestawienia te dotyczą tylko osób dorosłych, gdyż w statystykach z reguły, ze względu na dużą śmiertelność, nie ujmowano dzieci - w imiennych spisach ludności żydowskiej z tego samego okresu figurują wyłącznie osoby dorosłe. Niewielka jest też średnia

zasiedlenia 5-6 osób na jeden dom, dane spisane 30-40 lat później podają już średnio 10 i więcej mieszkańców na jeden dom. (NSSZ nr 2/2009 s.35-39)

Ekonomie rządowe

ekonomia Męka, powstała z dóbr królewskich i poduchownych. składała się z kluczy:

1.**Szadek**; wsie; Kobyła Miejska, Kromolin, Szadkowice, Wielka Wieś, f-ki: Wielka Wieś, Szadkowice, młyny; na Grobli i Szadkowice oraz nieużytki w ekonomii Męka,

2.**Kopyść** ; wsie Borszewice, Kopyść i f-k Kopyść,

3.**Oraczew** wieś i folwark. (*Sprzedaż dóbr rządowych Dz. Woj. 1836 dod. 5.*)

ekonomia Zdziechów klucz **Żytowice** ; wieś Żytowice, Wola Żytowska, Konin, kolonia Majówka i folwarki: Żytowice, Konin i Majówka.

W roku 1946 objęto parcelacją 61 majątków w tym o powierzchni 50-100 ha 18, a 14 od 100-200 ha, o łącznej powierzchni 16.209 ha

POWIAT RADOMSzcZański

Dobra Królewskie

1.**starostwo kielczygłowskie**, wsie Kielczygłów, Kielczygłówek, Huta, Osiny, Gumiska z Beresiami, Obrow, folwark Chruścińskie, w posesji od 1764 r. małżonków Adama i Anny z Męcińskich Myszkowskich, ustąpionej Kazimierzowi i Konstancji z Grabińskich Myszkowskim. Ma powierzchnię 46 łanów niemieckich i 2 łanów wybranieckich. Intrata całkowita 6823 zł.

2.**starostwo radomszczańskie**, wsie; Dobryszyce, Wiewiórów, Niechcice, Łuszczonowice, Radziechowice, miasto Radomsko w posesji Stanisława Męcińskiego starosty grodowego wieluńskiego, intrata całkowita 10.250 zł.

wójtostwo radomszczańskie w posesji Stanisława Męcińskiego, intrata 383 zł.

wieś **Orzechów** w posesji Józefa i Marianny z Paciorkowskich Dąbrowskich, intrata 746 zł

wsie **Konary i Zawady** w posesji Ludwika Karśnickiego kasztelana wieluńskiego, intrata całkowita 3557 zł.

wieś **Piekary** w posesji Stanisława Walewskiego kasztelana spicimierskiego, całkowita intrata roczna 1.421 zł

herb ziemi wieluńskiej

POWIAT WIELUński

Powiat wieluński miał 45 parafii w dekanatach; wieruszowskim, rudzkim, warkim, krzepickim, brzeźnickim i szadkowskim.

Dobra prywatne

Wieluńskie cechuje się większą koncentracją majątków, powodem są niezbyt żyzne gleby i duży odsetek lasów. Właściciele jednej wioski jest 25, dwóch wsi 11, trzech wsi 3, a właściciele częściowych 12. Posiadaczem czterech wsi w dobrach Parcice jest Psarski i Szaniawska w dobrach Gronów. Po 6 wsi ma Rychłowski w dobrach Kuźnica, Olszowska w Niechmirowie, Bartochowski w Ożarowie oraz Skorzewski. Dobra liczące 7-8 wiosek są w posiadaniu Walewskiego w Wieruszowie, Walewskiego w Ruścu, oraz Mączyńskiego w Prasce. Największy majątek skupił Brzostowski, 11 wsi w dobrach Czarnożyły i Rudlice oraz Myszkowscy w Działoszynie, Lututowie i Trębaczewie mieli około 13 wiosek. W 1854 r. na terenie powiatu wymieniono 120 właścicieli dóbr⁵. W 1946 r. parcelacją objęto 60 majątków o powierzchni 21.663 ha.

⁵ lasy

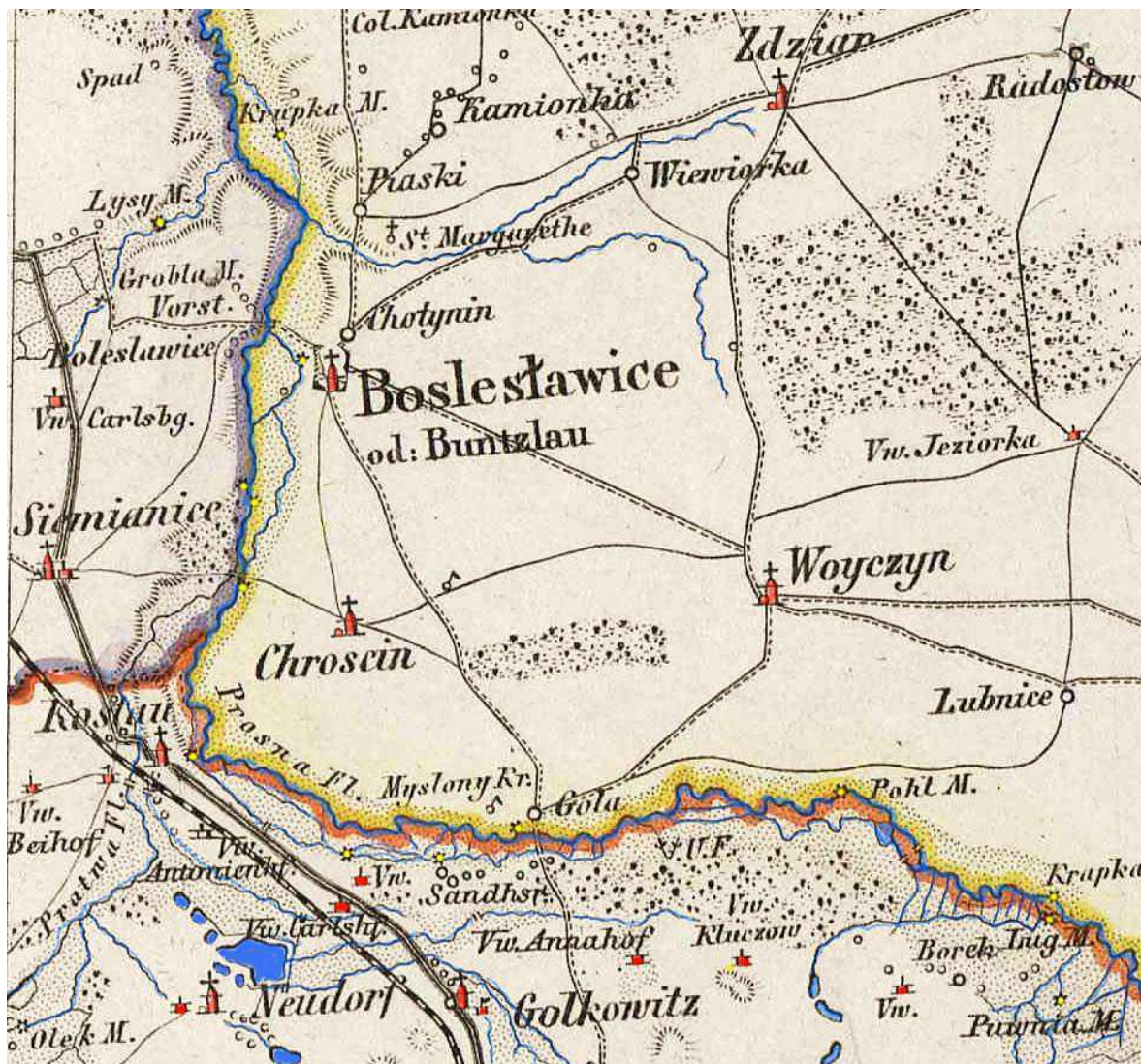
Dobra Kościelne

Dobra kościelne były rozproszone i niewielkie, położone w wielu parafiach: zakon norbertanek posiadał Chotyń w parafii Bolesławiec, Ochedzyn w parafii Sokolniki, cysterki ołobockie władowały Dziętkowicami, Łubnicami i Radostowem, paulini mieli część Skakawy w parafii Wieruszów, kapituła gnieźnieńska gospodarowała dobrami w parafii Łaszów. Do dóbr kościelnych należała wieś Zdrobnica w parafii Osjaków, 4 wsie w parafii Ruda, część Głuszyna koło Wielunia, wieś Wydrzyn, 7 wsi w parafii Mierzyce, część Ciecifulowa i jedna wieś w parafii Krzepice.

Dobra Królewskie

1. starostwo sokolnickie

miasteczko Sokolniki, wsie: Krajanka, Kniatowy, Czastary, Dębica, Łęki, Przyory, , Osiek
folwarki: Zdzierski, Karzul, Kopaniny, Pichlice, Wstępna, w posesji starosty Łukasza Bnińskiego sędziego ziemskiego poznańskiego, starosty sokolnickiego i babimojskiego, rotmistrza kawalerii

narodowej. Intrata ze starostwa 1610 zł groszy 10 szeląg 1.

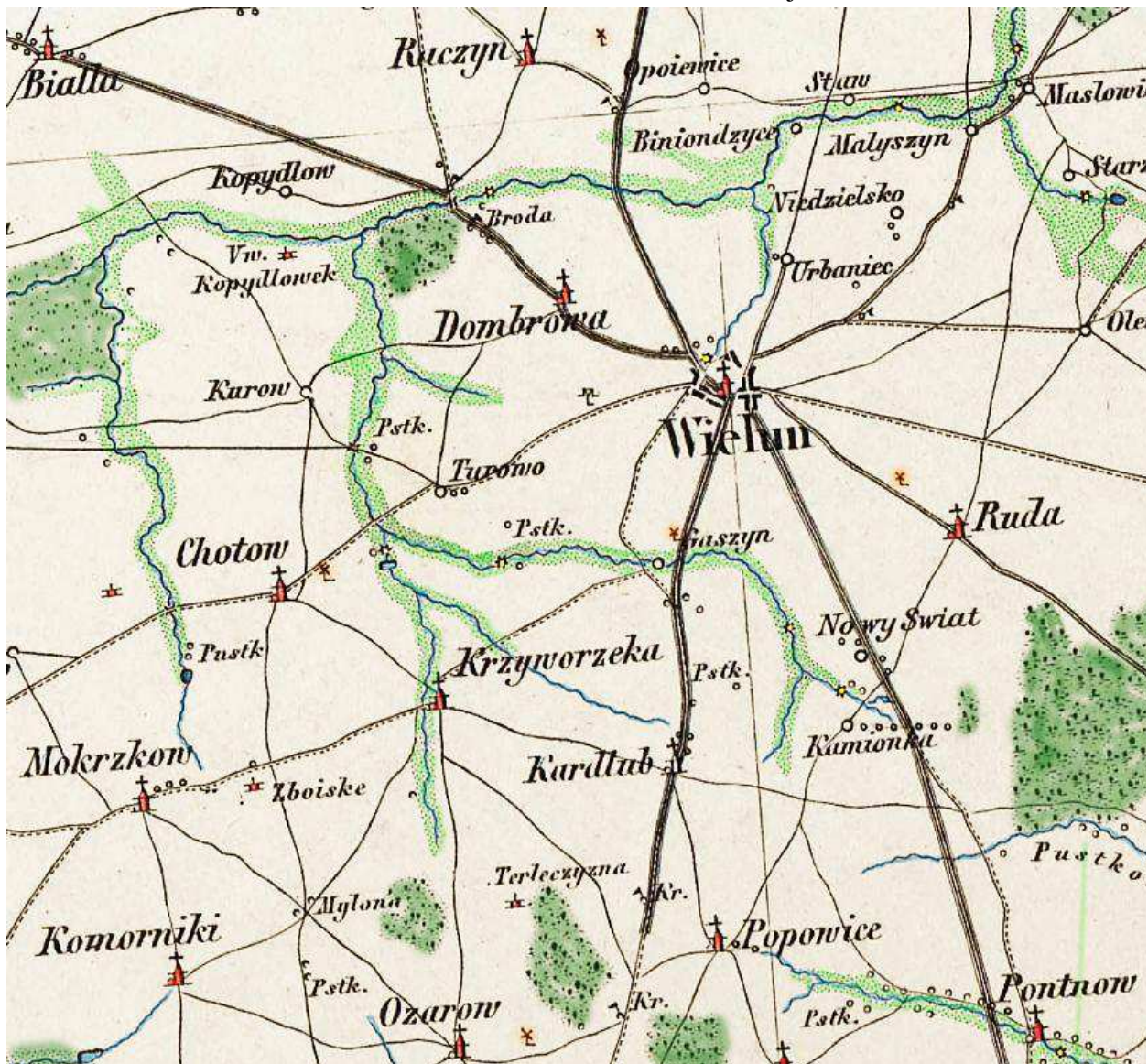

2. starostwo grodowe wieluńskie

miasto Wieluń z częściami w Kopydłowie, Niedzielsku, wsie Bobrowniki, Kamion, intrata z całego starostwa 3798 zł. Wójtostwa we wsiach Bobrowniki z intratą 180 zł i Kamion z intratą 110 zł. W posesji Stanisława Męcińskiego starosty wieluńskiego, radomskiego, który przejął starostwo w 1765 r. po swoim ojcu Wojciechu.

3. starostwo bolesławieckie,

miasto i folwark Bolesławiec, intrata roczna 3118 zł, wieś Wójcin intrata 3066 zł, folwark

Wiewiórka intrata 847 zł, wieś Zdzar intrata 490 zł, wieś Piaski intrata 967 zł, wieś Gola intrata 1653 zł, wsie Jankowy i Donaborów intrata 3195 zł., wieś Wyszaków prowent 1599 zł. Starostwo w posesji dożywotniej, od 1777 r., Ludwiki z Załuskich Szaniawskiej.
wójtostwo bolesławieckie intrata roczna 1155 zł, z karczmy janiszewskiej we wsi Wyszaków 272 zł, w posesji Symeona i Konstancji z Korybutów Woronieckich.

4. *Starostwo mokrskie*,

wieś **Mokrsko** w posesji Adama Lasockiego stolnika sochaczewskiego i Apoloni Niemojewskiej małżonków, na osobę Stanisława Kostki Lasockiego, syna i wdowy po nim Agnieszki z Bogatków, intrata 2493 zł,
wieś **Krzyworzeka** w posesji Agnieszki z Bogatków Lasockiej, suma intraty 685 zł,
wójtostwo wsi Krzyworzeka, intrata 824 zł,
wieś **Wróblew** w posesji Agnieszki Lasockiej, intrata 1796 zł
wójtostwo wsi Wróblew intrata 353 zł,
wieś Wierzbie w posesji Tomasza Topolskiego, intrata 833 zł
sołectwo wsi Wierzbie intrata 737, a miejsca Młynek 112 zł,
wieś **Pątnów** w posesji Wawrzyńca Dzierożyńskiego, intrata 1855 zł,
łączna intrata z dzierżawy Mokrska 9693 zł,
wójtostwo **Zamoście** czyli Głowienkowskie w dzierżawie Andrzeja Zaręby, intrata 820 zł,
Wieś **Ruda** od 1766 w posesji Karola i Gertrudy z Karśnickich Masłowskich, intrata 98 zł,
Wieś **Bieniec** oraz sołectwo w tej wsi w posesji małżonków Samuela Bronikowskiego podkomorzego JKM i Marianny z Unrugów. Intrata z tej wsi 1096 zł.
Część wsi królewskiej **Biała** w posesji Jadwigi z Załuskowskich wdowy po Marcinie Zarębie, intrata 1799 zł.

Ekonomie rządowe⁶

Utworzone po 1815 r z dóbr poduchownych i królewskich.

1. Mokrsko do której folwarki; Mokrsko, Krzyworzeka, Wróblów, Kowale, wsie; Krzyworzeka, Mokrsko, Gany, Kowale, Wróblów, młyny: Wierchowizna, Królewska Grobla propinacja. Folwark Wierzbie, wieś wiatrak, propinacja. Dochody roczne 16 447,02, czynsze 1 283 zł, małe polowania 164,14 zł.

Folwark **Wierzbie** oraz wieś Wierzbie z wiatrakiem i propinacja intrata 5.371. (*Dz. U woj. kaliskiego nr 12 z 1827*)

2. Bolesławiec

klucz **Mieleszyn**, wsie i folwarki Mieleszyn, folwark Mieleszynek, wieś Ochędzyna, młyny; Cieluch i Lasota, złoża białej glinki używanej w hutach. Dochód roczny 10.653, z czynszami 1547,13 i za małe polowania 127,17 zł

3. Wieluń

klucz **Wydrzyn** folwark i wieś dochód 2834,26, czynsz włościan 31,01, polowanie 28,21 zł.

4. Mierzyce folwarki i wsie **Mierzyce**, Łaszów, wsie Przywóz, Sikora, Strugała dochód roczny 11967,09, czynsze 6715,01, polowania 127,03

---

⁶ W Królestwie Polskim po roku 1815 utworzono ze starostw i dóbr poduchownych 64 ekonomii, czyli kluczy skarbowych, które po roku 1831 i 1863 rozdane zostały jako *majoraty* i *donacje* generałom rosyjskim. Uchwałą Rady Regencyjnej w 1918 r. anulowano wszystkie carskie dekrety donacyjne i majątki te stały się ponownie własnością Skarbu Państwa. (*Gazeta Rządowa nr 90, 1838 r.*)

POWIAT OSTRZESZOWSKI

Stosunki własnościowe są trudne do ustalenia z powodu braku źródeł, opierać się można jedynie na danych z końca 19 wieku. Cechą charakterystyczną powiatu było istnienie dużych własności ziemskich.

Dobra Królewskie

1. *starostwo ostrzeszowskie*

miasto Ostrzeszów, miasteczko Borek, wsie: Siedlików, Zajączki, w posesji Franciszka Stadnickiego, syna Antoniego, intrata 9000 zł

2. *starostwo grabowskie*

miasto Grabów, intrata łączna ze starostwa 17023 zł

klucz kuźnicki; wsie Kuźnica, Kraszewice, Czajków, Głuszyna, kolonia Radziwiłły, Błota, wójtostwo w Grabowie,

klucz kotłowski miasteczko Mikstat, wsie Kotłów, Komorów

dzierżawa wsi **Mechnice** przez Józefa i Wiktorię z Gogolewskich Topolskich, intrata 773 zł.

Dobra Prywatne

Należały do około 48 właścicieli. Największe z nich to: Siemianice 1102 ha własność Szembeków, Chlewo 2832 mg, Doruchów 2596 mg należał do Psarskich, Grębanin 1211 ha, Mikorzyn 1998 mg własność Droszewskich, potem Wężyków, Myjonice 5896 mg w rękach rodziny Wężyków, Rogaszyce 483 ha również Wężyka, Opatów 609 ha, Wężyków.

Dobra Kościelne

Klasztor w Ołoboku miał 8 wsi, Ostrzeszów, Borek, Siedlików, Zajączki i inne, Paulini częstochowscy posiadali wieś Laski.

POWIAT PIOTRKOWSKI

Dobra Królewskie

1. *starostwo piotrkowskie* intrata 28.939 zł

w dożywotniej posesji Jana Przyłuskiego kasztelana brzezińskiego, składa się z wsi: Wielkiej Wsi, Uszczyna, Meszce, Majkowa i miasta Piotrkowa

wójtostwo piotrkowskie w posesji dożywotniej Domicelli z Cieńskich Brochockiej, chorążyny łęczyckiej, intrata 836 zł

2. *starostwo tuszyńskie*

składa się z miasta Tuszyna i wsi Tuszynek, 4 młynów i wiatraka,

w dożywociu księcia Michała Światopełka Czetwertyńskiego. Intrata 2.154 zł

wójtostwo wsi Majków w dożywociu Salomei z Karsznickich Sokolnickiej podczaszyny rawskiej, intrata 344 zł.

wójtostwo w Wielkiej Wsi w posesji Jana chorążego łęczyckiego i Domicelli z Cieńskich Brochockich, intrata 240 zł.

wieś **Łęki Królewskie** w posesji Andrzeja Buczena, intrata 586 zł.

wieś **Lubień**, posesor Jan Duklan Przyłuski, intrata 798 zł.

wybraniectwo w Wielkiej Wsi nadane Mikołajowi Kraszkowskiemu skarbnikowi łatyczowskiemu

wybraniectwo w Uszczynie wydzierżawione na 50 lat Mikołajowi i Katarzynie z Dolińskich Kraszkowskim

Dobra Kościelne

opactwo sulejowskie wsie: Koło, Milejów, Ciechanów, Krzyżanów, Bartkowice, Przyglów, Łęczno, Łazy,

opactwo witowskie wsie; Witów, Zalesie, Piekary, Oprzędów, Kłodzic, Stobnica.

Ekonomie Rządowe

Ekonomia pabianicka: folwark Gospodarz intrata 14.378 zł, do którego należą wsie: Gospodarz, Guzów, Grodzisko, Czyżmin, Pranda, Kalinka, kolonia Modlnica i młyny: Gospodarz, Rydzyński, Czyryszyn. (Dz. U w. kaliskiego nr 12 1827/20/3)